

УДК 378.147.016:908(5)

**РОЗВИТОК СУБ'ЄКТНОЇ ПОЗИЦІЇ ОСОБИСТОСТІ
У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-СХОДОЗНАВЦІВ**

Володимира Федина

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Дорошенка, 41, 79000 Львів, Україна*

Розглянуто позицію студентів-сходознавців як суб'єктів навчального процесу. Суб'єктна позиція є важливою умовою, що сприяє ефективному формуванню професійної компетентності у майбутніх фахівців-сходознавців.

Ключові слова: професійна компетентність, суб'єктна позиція, фахівці-сходознавці, професійна діяльність, навчальний процес.

Професійна компетентність – інтегративний багатофакторний стан людини, що забезпечує якість професійної діяльності. Професійну компетентність розглядають як процес розвитку індивідуальної своєрідності суб'єкта професійної діяльності, що забезпечує формування способів самоствердження у професійному середовищі [5, с.7].

Проблему формування професійної компетентності вивчають у різних аспектах. Розвиток професійної компетентності досліджували І. Дроздов, О. Денисов, О. Поліщук. Методологічні і теоретичні аспекти формування професійної компетентності досліджували Є. Зеєр, А. Маркова, П. Шендерей, К. Абульханова-Славська. Закономірності й принципи організації навчального процесу у вищій школі вивчали С. Архангельський, В. Загв'язинський, С. Зінов'єв, І. Конфедератов. Організаційні форми, методи і технології навчання студентів у вищій школі досліджували А. Вербицький, В. Д'яченко, О. Падалка. Підготовку майбутнього вчителя іноземної мови як суб'єкта навчально-виховної роботи розглянули Л. Байдурова, І. Бім, Є. Полат, І. Якиманська.

Зважаючи на актуальність досліджуваної проблеми, ми ставимо за мету проаналізувати позицію студентів як суб'єктів навчального процесу, майбутньої професійної діяльності, оскільки вважаємо, що така позиція сприятиме ефективному формуванню у них професійної компетентності.

Формування професійної компетентності – процес, що триває протягом усього професійного становлення і розпочинається раніше від безпосередньої професійної діяльності. Професійне становлення є процесом такого рівня

суб'єктності, коли наслідування зразкам поступово стає другорядним [4, с. 59]. На початкових етапах навчального процесу студент вчиться співпрацювати з викладачем, спостерігає за його вміннями, навичками, досвідом, намагаючись набути відповідні знання [2, с. 237].

Процес формування професійної компетентності майбутніх фахівців-сходознавців доцільно розглядати як шлях перетворення “Я-студента” у “Я-фахівця”, що засвідчує їхній довгий шлях психолого-педагогічної підготовки до професійної діяльності. У цьому контексті варто виокремити такі головні позиції, які студент займає у навчальному процесі: той, якого навчають; той, хто навчається, той, хто самоорганізовує і саморегулює професійний й особистісний розвиток [3, с. 33–34].

Позиція того студента-сходознавця, якого навчають, означає, що пріоритетну роль у цьому процесі відіграє викладач, який визначає активність і самостійність студента. За такої позиції його навчальні й професійні мотиви слабо виражені, він не володіє достатньо вміннями самоаналізу, не пов'язує особистісні цінності з навчальним процесом, не усвідомлює професійної цінності. У цій позиції студент виконує навчальні цілі, завдання, що визначені викладачем. Хоча він може володіти належним рівнем розвитку пізнавальних процесів, проте їхній вияв у навчальному процесі залежить від викладача.

Для студента, який навчається, характерна активна суб'єктна позиція, що засвідчує усвідомлення ним зв'язку навчального процесу у вищій школі з професійною діяльністю, виражає спрямованість на саморозвиток професійних знань, умінь, а також професійно важливих індивідуально-особистісних рис. За такої позиції студент прагне випробувати себе в різних професійних ситуаціях, зрозуміти правильність вибору професії, її відповідність покликанню, професійним й особистісним потребам, інтересам. Якщо обрана професія збігає з особливостями, вимогами “Я-концепції”, тоді особистість цілеспрямовано організовує власні зусилля для набуття професійної компетентності [1]. За такої позиції студент діє у ролі суб'єкта власного творення себе як фахівця. За таких умов процес формування професійної компетентності визначається цілеспрямованістю, системністю, належним рівнем усвідомлення, оскільки набуття необхідних професійних знань, умінь набуває особистісного сенсу для студента. Він володіє вміннями саморегуляції поведінки, що дають змогу осмислено застосовувати наявні професійні знання, уміння для вирішення професійних завдань.

Становлення позиції того, хто самоорганізовує і саморегулює професійний й особистісний розвиток, відбувається у процесі професійної діяльності студентів-сходознавців. Організація різноманітних проблемних ситуацій орієнтує студентів на виявлення самостійності у прийнятті професійних рішень. Студент відчуває в собі силу і впевненість у прийнятті

правильного рішення у відповідній професійній ситуації. За такої позиції наявність професійної компетентності у студентів виявляється чітко вираженою рефлексією, що дає можливість правильно діяти, дотримуватися відповідних стратегій, ефективність яких перевірена часом і досвідом. На цьому етапі в особистості відбувається чітке відображення кола професійних повноважень. У разі такої позиції студент здійснює формування своєї особистості відповідно до свідомо поставленої мети. На цьому етапі студент-сходознавець з об'єкта навчального процесу “Я – студент, хай мене вчать” перетворюється на суб'єкт організації власної життєдіяльності – “Я – майбутній фахівець”, який самостійно обирає мету самовдосконалення й постійно аналізує здобутки професійного зростання.

З метою оптимального формування професійної компетентності у студентів необхідно, щоб навчальний процес полягав у конструюванні студентами особистісних знань, виробленні власного розуміння певних явищ шляхом індивідуальної інтерпретації, зміни нової інформації, зовнішніх впливів, спираючись на власний досвід, особисті спостереження й практичні дії. На думку Ж. Піаже, знання студентам не повинні надаватися готовими, вони повинні самі, відповідно до особливостей когнітивного розвитку й згідно з процесами, що функціонують як механізми пізнання нового, їх отримувати [6, с. 16]. Шляхом асиміляції студенти-сходознавці узгоджують нові знання, інформацію, навчальні й практичні ситуації з набутим досвідом у сфері рідної та іноземної мови. Акомодация передбачає модифікацію студентами засвоєних мовних, соціокультурних знань, способів, дій відповідно до нових ідей, понять, положень, ситуацій. Ці процеси виконують роль механізмів навчально-пізнавальної діяльності студентів на різних етапах оволодіння сходознавчою наукою й притаманні для усіх її складових. Зазначимо, що пізнавальна діяльність у процесі підготовки фахівців-сходознавців поступово ускладнюється й вдосконалюється відповідно до набутих знань, умінь, необхідних для виконання пізнавальних завдань вищого рівня. Тому процеси асиміляції й акомодации у пізнавальній діяльності студентів поступово розвиваються й зазнають динамічних змін. Вони спочатку функціонують як недостатньо усвідомлені студентами, які виконують пізнавальні дії під безпосереднім керівництвом викладача. Поступово, коли студенти усвідомлюють себе суб'єктами пізнавальної діяльності, вони виконують ці процеси самостійно й осмислено. Вищий рівень пізнавальної діяльності й професійного розвитку майбутніх фахівців виявляється у безпосередній саморегуляції навчальних дій за принципом урівноваження асиміляції й акомодации без свідомого зосередження на цих процесах, тобто на рівні підсвідомого виконання. Навіть одержуючи нову інформацію, студенти шукають власного розуміння, а тому застосовують

власні підходи, принципи, набуті знання, виявляють свій вироблений раніше стиль мислення.

Ефективності навчання, відповідно, й результативності формування професійної компетентності досягають, якщо студенти володіють відповідними стратегіями мислення, з допомогою яких мають змогу самостійно організувати процес пізнання, формувати власне ставлення до цінностей та особливостей Сходу і відповідно до цього здійснювати навчальну й професійну діяльність. “Якщо хочеш нагодувати людину на один день – дай їй риби, а якщо хочеш, щоб вона була ситою все життя – навчи її ловити рибу”, – зазначає китайська мудрість. Зважаючи на це, для здійснення самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності студентам необхідно користуватися такими когнітивними стратегіями:

- організація інформації (систематизація за певними спільними ознаками; узагальнення; кодування отриманої інформації);
- запам'ятовування (творчі методи повтору; побудова асоціативних зв'язків; організація спеціальних мнемічних дій; практичне застосування у тематичному й спонтанному мовленні);
- аналіз результатів пізнання (співвіднесення навчальних досягнень з визначеними еталонами, критеріями, зразками; рефлексія власних успіхів і труднощів, порівняння конкретних досягнень з попередніми тощо).

Для цілеспрямованого регулювання пізнавальної діяльності студентів доцільно спрямовувати на виявлення власного ставлення до діяльності й змісту (що саме приваблює, наскільки це важливо), акцентувати на значенні взаємодії з іншими для досягнення продуктивності процесу (як спілкування з іншими сприяє виробити власне розуміння). Для того, щоб студент усвідомив себе носієм суспільних, культурних цінностей, важливо надати йому змогу міркувати щодо соціальної позиції особистості, цінностей, обговорювати професійні наміри, життєві цілі, аналізувати зразки моральної та громадської поведінки. З огляду на це особистісне ставлення студентів до соціокультурних цінностей східних народів слід формувати у процесі ціннісно-орієнтаційної діяльності, що охоплює такі поетапні дії, які слугують орієнтовними оцінювальними стратегіями:

- виокремлення соціальних, моральних, громадянських ідей у сфері наукових знань різного спрямування (економічних, політичних, історичних), що розкривають зміст культурних цінностей Сходу; обґрунтування їхньої сутності у контексті соціокультурного розвитку східних країн;
- визначення їхнього об'єктивного змісту – значущості для розвитку суспільства загалом і східної цивілізації зокрема;

- обґрунтування значущості визначних цінностей для розвитку особистості;
- порівняння власного розуміння сутності соціокультурних цінностей Сходу як представника західної цивілізації з їхнім об'єктивним змістом; вияв особистісного ставлення до цих цінностей у формі оцінних суджень на засадах великодушного мислення;
- окреслення перспектив особистісного розвитку на підставі оволодіння й прийняття цінностей Сходу.

А для ефективного застосування теоретичних знань на практиці, студентам слід користуватися стратегіями виконання практичних завдань, що охоплюють такі орієнтовані дії:

- визначення, усвідомлення мети діяльності;
- обдумування етапів виконання завдання, способів організації практичних дій на кожному етапі;
- осмислення своєрідних особливостей виконання дій відповідно до визначених критеріїв, передбачення можливих труднощів, прогнозування конкретних способів, прийомів подолання;
- виконання кожного етапу діяльності, самоконтроль, рефлексія власних дій на кожному етапі, внесення корективів;
- аналіз отриманих результатів відповідно до визначених еталонів, винесення певних уроків.

Окрім цього, важливим для успішного формування професійної компетентності є формування позитивної внутрішньої мотивації у студентів. Це відбуватиметься за умови, якщо студентів-сходознавців зацікавлює процес навчання, коли беруть до уваги особливості кожного студента (його суб'єктна позиція щодо навчального процесу).

Отже, з цього можна зробити висновок, що залучення студентів як суб'єктів професійного й особистісного розвитку є головною умовою формування професійної компетентності. Їхня роль як суб'єктів полягає в тому, що вони свідомо ставляться до навчального процесу, розуміють його роль як засобу їхнього особистісного й професійного розвитку.

-
1. *Вахромов Е. Е.* Понятия “самоактуализация” и “самореализация” в психологии // <http://hpsy.ru/public>
 2. *Ги Лефрансуа.* Прикладная педагогическая психология / Ги Лефрансуа. СПб., 2005.
 3. *Заболотська О.* Концепція розвитку індивідуальності майбутнього вчителя іноземних мов // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. пед. 2005. Вип. 20. С. 33–39.
 4. *Орлов В. Ф.* Професійне становлення фахівця (з досвіду теоретико-методичних досліджень) // Професійне становлення особистості: проблеми

- і перспективи: Матеріали II міжнар. наук.-прак. конф. Хмельницький, 2003. С. 59.
5. Петров А. Профессиональная компетентность: понятийно – терминологические проблемы // Alma Mater. 2004. № 10. С. 6–10.
6. Пиаже Ж., Барбель И. Генезис элементарных логических структур. Классификации и сериации / Пер. с франц. Э. М. Пчелкиной. М., 1963.

**THE DEVELOPMENT OF PERSONALITY SUBJECTIVE ATTITUDE TO
THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE CONTEXT OF FORMING THE
FUTURE SPECIALISTS-ORIENTALISTS,
PROFESSIONAL COMPETENCE**

Wolodymyra Fedyna

*Ivan Franko National University of L'viv,
Doroshenko Str., 41, UA.79000 L'viv, Ukraine*

This article explores the attitude of students-orientalists as the subjects of the educational process. The subjective attitude is an important tool for the effective forming of future oriental specialists' professional competence.

Key words: professional competence, subject attitude, oriental specialists, professional activity, educational process.

**РАЗВИТИЕ СУБЪЕКТНОЙ ПОЗИЦИИ ЛИЧНОСТИ В УЧЕБНОМ
ПРОЦЕССЕ В КОНТЕКСТЕ ФОРМИРОВАНИЯ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У БУДУЩИХ
СПЕЦИАЛИСТОВ-ВОСТОКОВЕДОВ**

Владимира Федина

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул.Дорошенко, 41, 79000 Львов, Украина*

Рассмотрена позиция студентов-востоковедов как субъектов учебного процесса. Субъектная позиция является основным условием, которое благоприятствует эффективному формированию профессиональной компетентности у будущих специалистов-востоковедов.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, субъектная позиция, специалисты-востоковеды, профессиональная деятельность, учебный процесс.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2008
Прийнята до друку 16.10.2008